

FORMA MĂRTURIEI

Notițe din sinteza făcută de Julián Carrón

la Adunarea internațională a responsabililor Comunione e Liberazione

Cervinia, 29 august 2016

Navarro Arteaga, *Fiul risipitor*, Capela Penitențiară a Sanctuarului Fecioarei din Rocío. Almonte, Spania.

1. Definirea mărturiei

«Circumstanțele prin care Dumnezeu ne face să trecem sunt factor esențial, și nu secundar, al vocației noastre, al misiunii la care ne cheamă. Dacă creștinismul e vestirea faptului că Misterul s-a întrupat într-un om, circumstanța în care cineva ia poziție față de acest lucru, în fața întregii lumi, e importantă pentru definirea însăși a mărturiei» (L. Giussani, *L'uomo e il suo destino* [Omul și destinul său, n.tr.], Marietti, Milano 1999, p. 63).

Fiecare dintre noi poate judeca singur dacă modalitatea prin care ne-am mărturisit unii altora tentativa noastră de a trăi și de a comunica creștinismul, în circumstanța istorică în care ne aflăm, a fost adecvată sau nu. Prima verificare a formei mărturiei noastre o facem noi, pentru noi înșine. Dacă nu realizăm această verificare, chiar dacă mai apoi repetăm cuvintele pe care ni le-am spus, totul va fi abstract. De fapt, dacă acel ceva despre care vorbim, și pe care îl primim, nu ne cuprinde și nu ne implică în primul rând pe noi, va fi inutil și pentru ceilalți: dacă nu trece prin noi, dacă nu se întrupează în noi, dacă nu ne pătrunde până în adâncul mădularelor, atunci ce anume comunicăm? Cuvinte, cuvinte, cuvinte. De asta nu există o altă posibilitate de a rezuma tot ceea ce am spus, decât experiența prezentă.

Așadar, ce anume am văzut? Ce tip de experiență ne-au făcut să trăim lucrurile pe care le-am văzut și pe care le-am trăit? Și, în al doilea rând, suntem oare dispuși să urmăm și să favorizăm ceea ce am văzut întâmplându-se în noi zilele astea? Ascultarea noastră e față de Cel care operează în măsura în care s-a întâmplat în noi și în jurul nostru, dacă am avut un minim de tandrețe față de noi înșine, un minim de iubire față de noi înșine, față de viața noastră, față de împlinirea noastră, ca să-l recunoaștem. Și dacă nu s-a întâmplat nimic, e mai bine să plecăm de aici, să încuiem ușa și să aruncăm cheia la gunoi.

Fraza lui don Giussani continua așa: «Din felul în care se obține această poziție [forma mărturiei] în noi, se înțelege dacă și cât trăim apartenența, care e rădăcina adâncă a întregii expresii culturale. De fapt, o expresie culturală se naște dintr-o apartenență, izvorăște din acel ceva căruia îi aparținem. Nu e obligatoriu că avem o conștiință asupra acestui lucru, chiar și numai la nivel teoretic formulată, putem să nu avem o conștiință adecvată, dar, de fapt, acel lucru căruia îi aparținem e cel care decide expresia noastră culturală» (*Ivi*). Acel ceva căruia îi aparținem, la

care luăm parte, e ceea ce definește expresia noastră culturală. De aceea, dacă nu am făcut experiența apartenenței la evenimentul care ni s-a întâmplat, expresia noastră culturală va fi în mod necesar determinată de altceva, da o altă apartenență. Verificarea aceluia ceva căruia îi aparținem este, atunci, modul nostru de a sta în realitate.

Am repetat de multe ori această propoziție, dar e ca și cum n-am înceta niciodată să îi pătrundem importanța, să îi înțelegem semnificația, deoarece circumstanțele ne provoacă fără încetare, se arată în fiecare zi a mai determinante și ne cer o mișcare, pentru a înțelege tot mai mult ce anume e credința, ce anume înseamnă să trăim credința, ce experiență de credință facem noi în această circumstanță istorică, în raport cu care se definește mărturia, forma mărturiei. Nu putem, de fapt, să trăim credința în afara istoriei, nu putem să ne imaginăm o mărturie care să fie anistorică. Noi nu trăim în eter, trăim în circumstanțe, în fața provocărilor, într-un moment concret al timpului: de asta, forma mărturiei poate fi diferită, fiindcă se conturează în raport cu circumstanțele istorice. Asta nu înseamnă să renunțăm la originea experienței noastre, ci că această origine se întrupează în circumstanțele istorice, astfel încât să putem verifica dacă ea rezistă evoluției timpului, presiunii schimbărilor sau nu.

2. O schimbare de epocă

Am definit circumstanța istorică actuală cu expresia papei Francisc: «Azi nu trăim o epocă de schimbare, cât o schimbare de epocă» (*Discurs ținut cu ocazia întâlnirii cu reprezentanții celui de-al V-lea Congres național al Bisericii italiene*, Florența, 10 noiembrie 2015). O schimbare de epocă! De câtă disponibilitate e nevoie în noi, și în întreaga Biserică, pentru a accepta provocarea pe care această schimbare de epocă o reprezintă pentru credința noastră! Toată Biserica, noi toți, ne aflăm în fața acestei provocări și avem o sarcină de la care nu ne putem eschiva. Dar pentru a nu ne eschiva de la această sarcină, trebuie să ne lăsăm provocați, să ne lăsăm chemați de circumstanțele în care ne aflăm, ca să găsim forma cea mai potrivită de mărturie a credinței în actualul moment istoric. De asta, ne întrebăm de ani de zile: ce anume înseamnă să fim o prezență acum? Ce rost avem în lume?

Biserica, întrucât trăiește în istorie, e chemată mereu să citească „semnele vremurilor”, cum spunea Benedict al XVI-lea în textul pe care l-am citat la Exercițiile Fraternității (cfr. «*Te-am iubit cu o iubire veșnică, m-am îndurat de nimicul tău*», Broșura Exercițiilor Spirituale ale Fraternității Comunione e Liberazione 2016,p. 10), pentru a identifica forma adecvată a mărturiei. Nu e numai o urgență de acum, ci e o constantă în istoria Bisericii și în istoria noastră, așa cum e bine documentat de volumul Martei Busani despre nașterea grupului Gioventù Studentesca (*Gioventù Studentesca. Storia di un movimento cattolico dalla ricostruzione alla contestazione* [Gioventù Studentesca. Istoria unei mișcări catolice, de la reconstrucție la contestație, n.tr.], Studium, Roma 2016). Noi ne-am născut în interiorul tentativei făcute de Biserica ambroziană de a răspunde la dezinteresul crescând al tinerilor față de propunerea creștină, tot mai mult resimțită ca fiind formală și fără influență asupra vieții. Astfel, sosind la Milano în 1955, Giovanni Battista Montini își exprimă dorința de a găsi «un creștinism modern, viu, nou, de dat generațiilor care vor veni» (M. Busani, *Gioventù Studentesca ...*, op. cit., p. 14).

Prin tentativa sa pastorală, noul Arhiepiscop încerca să răspundă formalismului care părea să predomină în modul de a trăi credința și simptomelor deja vizibile de îndepărtare a tinerilor, și îi invita pe toți să-l ajute. S-ar putea spune că Giussani ar fi răspuns total tocmai acestui apel al Episcopului său.

În sfârșit, mișcarea e o formă, un mod prin care don Giussani, cu toată sensibilitatea de care era în stare, a încercat să îl mărturisească pe Cristos, în acea determinată circumstanță istorică. Mișcarea e forma, modalitatea prin care Cristos a ajuns la noi, ne-a fascinat, ne-a luat, e modul în care creștinismul a devenit interesant pentru noi, modul în care Cristos a devenit o prezență reală în viața noastră. Și noi l-am descoperit prin experiență, datorită capacității Sale de a ne atrage, de a ne fascina și, prin apartenență, de a ne schimba viața.

Dar această dinamică nu se oprește niciodată, fiindcă circumstanțele se schimbă în mod constant. De asta Biserica are mereu nevoie să scruteze semnele vremurilor pentru a căuta forma potrivită de mărturie. Care sunt semnele acestei schimbări epocale? Le putem arăta făcând apel la persoane care nu îi aparțin Bisericii, dar care au simplitatea unei priviri necesare pentru a surprinde ceea ce se întâmplă (nesiguranță și frică) și pentru a identifica originea acestor lucruri. «Rădăcinile nesiguranței – a spus recent cunoscutul sociolog Zygmunt Bauman – sunt foarte adânci. Sunt înrădăcinate în modul nostru de a trăi, sunt marcate de slăbirea legăturilor [...], de fărâmițarea comunităților, de înlocuirea solidarității umane cu competiția». Și adăuga că, din această lipsă de legături, apare frica: «Frica generată de această situație de nesiguranță [...] se răspândește asupra tuturor aspectelor vieților noastre» («Alle radici dell'insicurezza» [«La rădăcinile nesiguranței», n.tr.], interviu sub îngrijirea lui D. Casati, *Corriere della sera*, 26 iulie 2016, p. 7).

În esență e același diagnostic pe care îl formula don Giussani, în urmă cu mai bine de două zeci de ani, într-un mod chiar și mai radical. Ceea ce «îl caracterizează pe omul de azi [este] dubiul asupra existenței, fragilitatea vieții, inconsistența sinelui, teroarea imposibilității; oroarea disproporției dintre sine și ideal». Și continua: «Acesta e fondul chestiunii și de aici se repornește pentru o cultură nouă, pentru o criticitate nouă». Și, într-adevăr, această nevoie a omului de azi – adică a fiecăruia dintre noi – e punctul de plecare și termenul cu care orice tentativă de răspuns e chemată să se măsoare. Fiecare tentativă își verifică relevanța în raport cu această situație umană, cu acest „azi” al omului. Dacă nu răspunde acestei nevoi, pe om nu îl va interesa, nu ne va interesa pe noi. «Lumea de azi e readusă la nivelul mizeriei evanghelice; pe vremea lui Isus problema era cum să faci să trăiești și nu cine are dreptate» («Corresponsabilità» [«Coresponsabilitate», n.tr.], *Litterae Communionis-CL*, n. 11/1991).

3. Tentative de răspuns

E inevitabil ca, în fața acestei situații, de la care e imposibil să nu pornim, să nu apară diferite tentative de răspuns, diferite culturi, care arată poziții de fond. Sunt conștient că în viața personală și socială există multe alte dimensiuni, care o fac să fie cu adevărat complexă. Dar vreau să mă opresc asupra două atitudini care mi se pare că azi sunt preponderente.

a) Zidurile

Putem indica prima atitudine printr-un singur cuvânt: *ziduri*. Această poziție de fond propune crearea unor ziduri pentru a apăra oarecum ceea ce mai rămâne încă, pentru a căuta, în sfârșit, să ne apărăm. Papa Francisc ne-a amintit adesea această poziție. În sublinierea acestei atitudini, nu se dorește, evident, să se subevalueze sau să se excludă măsurile de siguranță și legile necesare pentru a preveni orice violență și pentru a ne apăra corespunzător de eventuale agresiuni. Dar sunt oare suficiente? Mai ales, sunt suficiente în ceea ce privește profunzimea problemei pe care o avem de înfruntat? Tot Bauman, cu agilitatea sa, ne provoacă: «Odată ce noi ziduri vor fi ridicate și mai multe forțe armate vor fi prezente în aeroporturi și în spațiile publice; odată ce celor care cer azil din cauza războiului și a distrugerii le va fi refuzată această măsură, și tot mai mulți migranți vor fi repatriați, va deveni evident cum toate acestea sunt irelevante pentru rezolvarea cauzelor reale ale nesiguranței» («Alle radici dell'insicurezza», cit.). A subliniat și Papa, în urmă cu câteva luni: «Eu am spus mereu că ridicarea de ziduri nu e o soluție: am văzut cum a căzut unul, secolul trecut. Nu rezolvă nimic» (*Conferința de presă din timpul zborului de întoarcere din insula Lesbos*, Grecia, 16 aprilie 2016). La fel, opozițiile ideologice, care sunt forme diferite de construire a zidurilor, vor fi irelevante pentru rezolvarea cauzelor reale ale nesiguranței, pentru că problema nu e «cine are dreptate», ci «cum se poate trăi» în situația de față. Nesiguranța și frica nu pot fi depășite cu niște ziduri, au niște rădăcini atât de adânci în noi încât, cum spune Benedict al XVI-lea, nu se pot rezolva pur și simplu din afară: «Omul nu poate fi niciodată salvat doar din afară» (Epistola enciclică *Spe salvi*, 25).

Oare când am construit ziduri, a dispărut nesiguranța, a fost înfrântă nesiguranța, a fost învinsă? Să ne gândim la anumite ziduri reale, construite pe ici, pe colo, în lume: a devenit mai sigur traiul? Să ne gândim la când ne închidem în grădina noastră ca să apărăm spațiile care încă ne mai rămân. E oare învinsă nesiguranța? Doar în aparență, întrucât virusul rămâne și în interiorul fortărețelor. Problema, de fapt, nu sunt mai ales riscurile ce pot apărea din afară, ci frica de a trăi, nesiguranța existențială, dubiul legat de existență, pe care îl avem în noi. De asta, chiar dacă construim ziduri, continua Bauman, «demonii care ne persecută [...] nu se vor evapora, nici nu vor dispărea. În acea clipă ne vom putea trezi, și să dezvoltăm anticorpii» («Alle radici dell'insicurezza», cit.) corespunzători, dacă vom fi în stare de așa ceva. E o chestiune de timp, nu de discuții. Mai devreme sau mai târziu vom ajunge la esență.

b) Dialogul

Tentativei de a ridica ziduri, i se poate opune o a doua atitudine, pe care o putem descrie printr-un alt cuvânt: *dialog*. Mulți oameni din zilele noastre, așa cum am văzut în numeroase ocazii anul acesta, sunt în mod sincer în căutarea unui răspuns adecvat pentru nevoile personale și ale celorlalți, după multe înfrângeri ideologice, și îi regăsim așadar ca pe niște tovarăși de drum. Am văzut asta în interlocutorii pe care i-am întâlnit prezentând *La bellezza disarmata* (J. Carrón, *La bellezza disarmata* [*Frumusețea dezarmată*, n.tr.], Rizzoli, Milano 2015). Istoria recentă ne-a făcut pe toți să fim mai puțin încrezuți și mai dipuși la dialog, chiar și cu persoane care aparent sunt foarte îndepărtate, dar de care ne leagă aceleași întrebări. Cu toate că venim din istorii și parcursuri categoric diferite, departe unele de altele cât de la cer la pământ, e ca și cum – în mod paradoxal – situația de azi ne-ar face pe toți niște tovarăși de drum mai dispuși să ne ascultăm.

Noi nu suntem străini de provocarea de a găsi răspunsuri adecvate, și trebuie să verificăm dacă suntem dispuși să luăm în considerare ceea ce, în dialog, ne oferă ceilalți și dacă ceea ce putem împărtăși din experiența noastră are valoare și pentru ei. Are așadar dreptate cardinalul Tauran care, tocmai într-o situație în care cineva s-ar putea gândi la diferite forme de răspuns, mai rigide, el nu obosește în insistența sa asupra inevitabilității unui dialog dezarmat: «Răspunsul e mereu și oricum dialogul, întâlnirea, [...] singura cale posibilă de parcurs e cea a dialogului dezarmat. În esență, după părerea mea, a dialoga înseamnă să mergi dezarmat la întâlnirea cu celălalt, cu o concepție non agresivă a propriului adevăr, și totuși fără să fii dezorientat». Nu există o altă cale, îl întreabă intervievatorul? «Categoric nu. Suntem condamnați la dialog» («Un altro passo verso l'abisso ma il sangue si può fermare con il coraggio del dialogo» [«Un alt pas spre abis, dar sângele se poate opri doar prin curajul dialogului», n.tr.], interviu sub îngrijirea lui P. Rodari, *la Repubblica*, 27 iulie 2016, p. 8).

4. «Dialogul e viață»

Cuvântul «dialog» ocupă, în mod semnificativ, o poziție centrală la originea experienței GS propuse de don Giussani. Atunci când, în anul 1959, în *Gioventù studentesca. Riflessioni sopra un'esperienza* [*Gioventù studentesca. Meditații despre o experiență*, n.tr.], descrie „raza”, primul gest care marca participarea la GS, don Giussani afirmă că «să faci raza, înseamnă să dialoghezi». «Dialog înseamnă să comunici propria viață personală altor vieți personale: dialog înseamnă să împărtășești existența celorlalți în propria existență». Aceasta era prima formă pe care don Giussani le-o propunea tinerilor elevi de liceu cu care avea de-a face. Și pentru a lămurii natura «dialogului» propus de el, îl pune în contrast cu o altă accepțiune cunoscută pe care cuvântul o dobândise în dezbateră timpului referitor la școală, adică accepțiunea de «dialectică». «E evident că acest dialog e foarte departe de concepția raționalistică, în care acesta e văzut ca dialectică, e văzut ca ciocnire, mai mult sau mai puțin lucidă, de idei și de măsuri mentale. Dialogul nostru e o comunicare reciprocă a propriului sine prin semnele cuvintelor, ale gesturilor, ale atitudinii: accentul nu e pe idei, ci pe persoană ca atare, pe libertate. Dialogul nostru e viață, viață din care ideile sunt o expresie» (L. Giussani, *Il cammino al vero è un'esperienza* [*Drumul către adevăr e o experiență*, n.tr.], Rizzoli, Milano 2006, pp. 58-59).

Cu câțiva ani după, în 1964, în *Appunti di metodo cristiano* [*Însemnări din metoda creștină*, n.tr.], don Giussani folosea categoria de «dialog» pentru a identifica misiunea, prezența tinerilor giesini în mediul de viață. «Dialogul este instrument al conviețuirii cu toată realitatea umană creată de Dumnezeu. De aceea, dialogul e instrumentul misiunii». Putem afirma că «istoria Bisericii e istoria construirii unității, unitate alcătuită din capacitatea de valorizare a pozitivului, din dialog. E suficient să ne gândim la întâlnirea dintre creștinism și diferitele civilizații». Cum e descris dialogul de don Giussani? «Dialogul înseamnă a-i propune celui alt ceea ce trăiesc eu și a fi atent la ceea ce trăiește celălalt, datorită unei stime față de umanitatea lui și a unei iubiri față de el, ceea ce nu presupune deloc un dubiu în ceea ce mă privește». «„Celălalt” e esențial pentru ca existența mea să se dezvolte, pentru ca ceea ce sunt eu să fie dinamism și viață. Dialog e acest raport cu „celălalt”, oricine și oricum ar fi el» (*ibidem*, pp. 187, 193-194).

Dialog sau dialectică. E impresionant să recitim aceste lucruri în lumina a ceea ce spuneam la început: «Din felul în care se obține această poziție în noi, se înțelege dacă și cât trăim apartenența, care e rădăcina adâncă a întregii expresii culturale. De fapt, o expresie culturală se naște dintr-o apartenență». (L. Giussani, *L'uomo e il suo destino*, op. cit., p. 63). Orice expresie culturală se naște dintr-o apartenență. Ciocnirea, dialectica, contrazicerea își au originea într-o concepție „ideologică”, oricare ar fi matricea ei. Dialogul, în schimb, exprimă în mod constitutiv experiența creștină, trăită în adevărul ei: creștinismul fiind un har, un dar primit gratuit printr-o întâlnire, ce anume putem face dacă nu să împărtășim, în întâlnire și în dialogul neobosit cu ceilalți, ceea ce ne-a fost dat? Nu există o altă modalitate de a-i face părtași la adevărul pe care l-am primit, o modalitate care să fie altceva decât împărtășirea adevărului, comunicarea acestuia prin viață; tocmai, prin mărturie. Dar această atitudine o putem găsi, de asemeni, în cei care, descoperind ceva determinant pentru ei într-o altă experiență, vor să împărtășească cu alții acest lucru.

Deci, fiecare expresie culturală de-a noastră e un test al apartenenței noastre. Vedem asta și în vremurile de acum: uneori ne trezim că suntem mai aproape de persoane care ani de-a rândul au fost departe, decât de cei de acasă. Fiindcă viața nu face rabaturi.

Așa cum s-a întâmplat la jumătatea anilor '60, epoca indicată de don Giussani ca fiind momentul de început al crizei GS, care va culmina în '68: «Cei care, mai apoi ar fi urmat să iasă din GS, puneau accentul pe o concepție conform căreia creștinismul era practic înțeles ca o formă de îndatorire morală și socială. Astfel procedând, ei pierdeau din vedere chiar natura specifică a faptului creștin, și deci sfârșeau inevitabil prin a-și pune speranța în acțiune și în organizarea omului, și nu în gestul gratuit cu care Dumnezeu a ales să intre în istorie. După părerea mea, în aceste persoane, această atitudine nu era atunci conștientă, nici teoretizată la nivel critic ci, practic, această atitudine le inspira viața de zi cu zi. S-a conturat așadar un conflict care se poate sintetiza astfel: după părerea mea și a altora, realitatea care salvează omul și lumea este Cristos și Biserica, iar unitatea credincioșilor (unitate dintre ei și cu autoritatea) e expresie supremă și semn în istorie a acestora. [...] Celălalt grup, însă – punând îndeosebi accentul pe angajamentul practic și organizatoric, și cu atât mai mult pe o abordare a problemelor sociale inspirată în mod prioritar din exigențele de ordin moral – chiar își punea orice speranță în îndrăzneala inițiativelor omului și în capacitatea de acțiune a acestuia, în fond, fără să recunoască alte valori în afara celor care s-ar fi putut reconduce la cele de mai sus. Criza, de care am fost atât de dur chinuiți, spre sfârșitul anului 1965, era deja în act» (L. Giussani, *Il movimento di Comunione e Liberazione. 1954-1986. Conversazioni con Robi Ronza* [*Mișcarea Comunione e Liberazione. 1954-1986. Conversații cu Robi Ronza*, n.tr.], Bur, Milano 2014, pp. 62-63).

Istoria noastră e atât de plină de vieți și de experiențe încât ne poate oferi elementele pentru a vedea cât e de adevărat ceea ce spune don Giussani, și nu doar pentru că o spune el, ci pentru că mersul lucrurilor atestă acest lucru. Dacă, de fapt, la un moment dat se schimbă apartenența, fiindcă cineva trăiește o experiență diferită, va fi diferită și expresia culturală. De aceea fiecare dintre noi, în modul său de a se prezenta cu o anumită poziție culturală, exprimă de fapt care îi este apartenența.

5. Originea expresiei culturale

Așadar, care e originea modului nostru de a ne prezenta în realitate? Doar dacă noi identificăm originea expresiei noastre culturale, originea tentativelor noastre de răspuns, putem să avem claritatea drumului și să ne lăsăm recuperați atunci când ne pierdem. Care e originea zidurilor, a dialecticii, a opoziției? Și care e originea dialogului ca împărtășire, ca și comunicare de noi înșine și nu ca simplă confruntare de idei?

a) Nesiguranța existențială

Și aici, ca întotdeauna, istoria ne vine în ajutor. Pentru mine a fost foarte edificator (v-am povestit deja despre asta cu alte ocazii) să văd cum s-a desfășurat tentativa de răspuns la cele întâmplate în '68. Cei care rămăseseră în mișcare au încercat să înfrunte provocările aduse de '68, așa cum facem noi acum în fața circumstanțelor actuale. E inevitabil, în fața unei provocări nu se poate să nu încerci să răspunzi, cu atât mai mult cu cât vrem să verificăm dacă credința are de-a face cu totul și cu toate. Legat de diferitele noastre tentative de la începutul anilor '70, don Giussani, în august 1982, vorbindu-le responsabililor studenților și reluând observația unuia dintre cei prezenți, atinge originea de la care provenea acea expresie culturală: o identifică într-o nesiguranță existențială. E «o nesiguranță existențială, adică [...] o frică profundă, care îl face pe om să caute sprijin în propriile expresii. Această observație [...] e de o importanță capitală. Cineva care e plin de nesiguranță, sau care are o frică și o anxietate existențială de fond, predominantă, caută siguranța în lucrurile pe care le face el: cultura și organizarea [...]. E o nesiguranță existențială, e o frică profundă, care te face să concepi ca propriu punct de sprijin, ca rațiune a propriei consistențe, lucrurile care se fac la nivel cultural sau la nivel organizatoric» (L. Giussani, *Uomini senza patria. 1982-1983* [*Oameni fără de patrie. 1982-1983*, n.tr.], Bur, Milano 2008, pp. 96-97).

Dar lucrul cel mai cumplit, pentru mine, e ceea ce observă imediat după: «Astfel, toată activitatea culturală și toată activitatea organizatorică nu devin expresie a unei fizionomii noi, a unui om nou». Rațiunea e evidentă: ele sunt semne ale nesiguranței noastre existențiale. De fapt, continuă, «dacă ar fi expresia unui om nou, ar putea chiar și să nu fie, atunci când circumstanțele n-o permit, dar acel om ar putea sta drept, în picioare. În timp ce, în schimb, mulți dintre oamenii noștri, aici prezenți, dacă nu ar fi aceste lucruri, nu ar putea sta în picioare, n-ar ști pentru ce se află aici, n-ar ști la ce anume aderă: nu sunt, nu constau, deoarece consistența persoanei mele e prezența Altcuiva» (*ibidem*, p. 97). De asta, chiar la începutul contestațiilor studențești, în noiembrie 1967, spunea despre studenții din mișcare, prezenți la una din primele manifestații de la Universitatea Catolică din Milano: efortul de a răspunde «a fost atât de generos, dar cât a fost de adevărat?» (A. Savorana, *Vita di don Giussani* [*Viața lui don Giussani*, n.tr.], Bur, Milano 2014, p. 391). Judecata asta o vom duce cu noi în mormânt! «Generos» nu e echivalent cu «adevărat». Elanul nostru ideal și dorința noastră de a exprima credința, pentru a răspunde la provocările vieții, nu ne eliberează automat de riscul că atitudinea noastră s-ar putea naște dintr-o nesiguranță existențială; acest risc e, de fapt, mereu la pândă și poate genera un mod de a ne prezenta în real – adică o cultură – neadecvat pentru a răspunde la situația omului. Nu s-a reușit,

cu acea ocazie, așa cum a spus don Giussani în 1972, să «se culturalizeze discursul [nostru], să se aducă propria experiență creștină până la nivelul în care ea să devină judecată sistematică și critică, și deci sugestie de modalitate de acțiune» («La lunga marcia della maturità» [«Marșul cel lung al maturității», n.tr.], *Tracce*, n. 3/2008, p. 63). În acea ocazie nu am fost în stare să îi conferim poziției noastre o valoare culturală, și nu am știut întotdeauna să exprimăm o poziție culturală originală, la înălțimea experienței pe care am întâlnit-o.

b) Certitudinea

Care e contrariul acestei nesiguranțe existențiale? Certitudinea. De unde se naște capacitatea de dialog, capacitatea de a-l întâlni pe celălalt, capacitatea de a împărtăși existența noastră cu existența altcuiva? Dintr-o certitudine. Mă uimește mereu când mă gândesc la don Giussani: de unde îi venea această privire asupra realității? Ce anume trăia el, ca să își poată da seama de echivocul de fond care se insinuase în tentativa de a răspunde la provocările din '68? Acesta e harul pe care ni l-a dat Dumnezeu: un om care, la un moment dat, ne-a făcut să descoperim originea acestei tentative, demascând un echivoc care se cuibărise în ea. De asta, am putut să repornim mereu de la propria noastră cenușă. Atunci, faptul că don Giussani ne-a muștrătat neobosit și ne-a recuperat, e o nenorocire sau e documentarea îndurării lui Cristos, mărturia lui Cristos care se întâmplă în fața ochilor noștri ca să nu ne lase să sfârșim în nimic? Ce siguranță trebuia să aibă don Giussani ca să nu cedeze în fața nesiguranței existențiale! Cu toții, de fapt, aveau credință: în 1982 nu vorbea despre cei care plecaseră din mișcare; nu, se referea la cei care rămăseseră și care îi aparțineau. Dar el nu se sătura să ne avertizeze de riscul de a acționa mișcați de o nesiguranță existențială, astfel încât și în noi, ca și în el, poziția culturală și acțiunea să izvorască din certitudinea generată de credință.

Cu asta, don Giussani ne spunea că există un mod de a înțelege și de a trăi credința, care poate învinge nesiguranța existențială. Iar asta are ca și consecință un mod de a sta în real care poate fi generos: dar cât de adevărat? Așa cum le-a răspuns, la un Consiliu Național în 1981, imediat după referendumul despre avort, celor care aveau preocuparea corectă ca credința să fi dobândit demnitatea culturii: «Eu vă întreb dacă problema unei credințe care devine cultură, capacitate de cultură, nu se regăsește mai mult în certitudinea credinței, decât chiar în iscusimea trecerii la cultură» (*Fraternità di Comunione e Liberazione, Documentație audiovizuală*, Consiliul național al CL, Milano, 30-31 mai 1981). E impresionant, pentru că între cele două afirmații despre riscul lipsei unei poziții culturale originale, sunt aproape zece ani (din 1972 în 1981), dar don Giussani nu se mișcă de pe loc, nu își schimbă judecata. E atât de înrădăcinată în el ca o convingere, încât repetă asta și după zece ani, când deja se schimbaseră protagoniștii, dar și ei deviaseră din nou: Cristos ne mărturisește în istorie, într-un om, victoria asupra nimicului, asupra nesiguranței, asupra confuziei.

Dacă vrem să ne întoarcem la începuturile creștinismului, și Evanghelia ne oferă o documentare originară a ceea ce spunem, în imaginea discipolilor: aproape că nu există nicio pagină a Evangheliei în care să nu se observe două poziții diferite în fața realității, cea a lui Isus și cea a celor care Îl urmau; nu a celor care nu Îl urmau, ci a celor care aparțineau – ca să spunem așa – aceleiași istorii, adică a alor Săi. Vedem asta în reacțiile lor atunci când îi cer lui Isus să pună foc peste samariteni; sau în Petru care, cu toate că văzuse tot ceea ce se întâmplase, în anii petrecuți cu Isus, zi după zi, cu toată bogăția infinită de semne: cu multe ocazii îl vedem reacționând nu

pornind de la certidunea raportului cu El, ci fiind pradă nesiguranței sale, prizonier al măsurilor sale. Astfel scoate spada în grădina Ghetsemani și Isus îi spune: «Pune-ți sabia înapoi la loc [...]. Crezi că eu nu l-aș putea ruga pe Tatăl meu, să îmi pună imediat la dispoziție mai mult de douăsprezece legiuni de îngeri?» (Mt 26,52-53). De unde îi vine lui Isus certidunea necesară ca să nu reacționeze în mod dialectic? Ce percepție asupra realului trebuie să fi avut! «Potirul pe care mi l-a dat Tatăl, nu va trebui oare să-l beau?» (In 18,11). Ceea ce îl face pe Isus să fie ceea ce este, e dialogul Lui cu Tatăl, e legătura Lui cu Tatăl. Fără de asta ar fi cedat și El la atitudinea lui Petru. Așadar, Evanghelia ne pune constant înaintea ochilor (am citat asta și cu alte ocazii) două moduri diferite de a sta în realitate, modul lui Isus și modul celor care stăteau cu El. Sunt două atitudini pe care, într-un sens analogic, le-am văzut documentate și în protagoniștii operei lui Victor Hugo, *Mizerabilii*: Javert și Jean Valjean. Amândoi au oarecum credință, se raportează la ea; amândoi vor să fie la înălțime, dar în ei iau naștere două atitudini diferite. E interesant monologul lui Javert după ce a citit Biblia; mă refer la scenografia foarte frumoasă a filmului muzical în versiune de cinema. Ceea ce gândește el este: «Acolo, în întuneric, un evadat fugar, departe de Dumnezeu, departe de Har. Dumnezeu mi-e martor, nu mă voi opri niciodată. [...] Doamne, fă ca eu să-l gădesc, ca eu să-l văd în siguranță în spatele gratiilor! Nu voi avea pace până atunci! [adică până când nu voi fi reușit să fac ordine] Jur asta. Jur asta pe stele!» (*Les Misérables* [*Mizerabilii*, n.tr.], regia Tom Hooper, Usa-Uk 2012).

Aceasta e o modalitate de a concepe datoria care se naște din credință: aceea de a face ordine în realitate. Însă atitudinea lui Jean Valjean, care se naște dintr-o altă experiență de credință, suscitată de gestul absolut gratuit de îndurare, cutremurător, al Episcopului de Digne, e cea a unui om care se gândește că datoria lui este, pornind de la această experiență, aceea de a mărturisi îndurarea al cărei subiect a fost. Ne aflăm în fața a două situații: aplicarea de neînduplecat a legii, pentru a face ordine după propria imagine despre planul lui Dumnezeu; sau o familiaritate cu experiența umană, care face treaba mai complexă, datorită căreia Jean Valjean își dă seama că modalitatea potrivită de raport, cu toți, e doar cea al cărei subiect a fost el însuși, și de aceea, că este vorba doar de a împărtăși cu ceilalți acel gest de îndurare pe care Dumnezeu l-a săvârșit față de el, prin intermediul monseniorului.

6. Calea certitudinii

Atunci, dacă expresia culturală are ca punct de sprijin, ca punct de origine, certidunea, chestiunea pe care o avem în față, prieteni, este care e calea pentru a ajunge la certidunea care ne poate plasa în mod dezarmat în fața realității, în fața circumstanțelor istorice actuale.

Și aici, din nou, dacă revenim la originea istoriei noastre, vedem cum, într-un text din 1955, destinat responsabililor Acțiunii Catolice milaneze, *Risposte cristiane ai problemi dei giovani*, don Giussani scrie că datoria creștinilor nu e «în mod direct aceea de a schimba fața lumii rezolvând problemele acesteia», ci datoria lor este «să îl ducă pe Cristos, adică să pună în lume sămânța rezolvării» problemelor (*Risposte cristiane ai problemi dei giovani* [*Răspunsuri creștine la problemele tinerilor*, n.tr.] acum în *Realtà e giovinezza. La sfida* [*Realitate și tinerețe. Provocarea* n.tr.], SEI, Torino 1995, p. 144). Și ce vrea să spună asta? Într-un text cu puțin dinainte, din 1954, găsim răspunsul: «Realitatea Împărăției lui Dumnezeu nu se poate măsura prin numărul de oameni care umplu Bisericile cu ocazia anumitor sărbători sau circumstanțe, sau prin

oratoriile foarte aglomerate, pline de spectatori juvenili prezenți datorită vreunui turneu interesant de fotbal, sau prin sălile de cinema, ale parohiilor, cu încasări mari», ci Împărăția lui Dumnezeu se măsoară doar prin capacitatea sa de a «crea personalități creștine autentice» (L. Giussani - C. Oggioni, *Conquiste fondamentali per la vita e la presenza cristiana nel mondo* [Cuceriri esențiale pentru viața și prezența creștină în lume, n.tr], Prezidența diecezană milaneză a Tineretului Italian din Acțiunea Catolică, Milano 1954, pp. 20-21).

Și cum se naște o personalitate creștină autentică? Înainte de toate, trebuie să observăm că în propunerea lui don Giussani există o puternică centrare asupra persoanei, asupra eului, asupra «sensului creștin al eului», așa cum va insista de la începutul GS până la sfârșitul vieții lui. Pentru a documenta cele de mai sus, în broșura citată, din 1955, *Risposte cristiane ai problemi dei giovani*, don Giussani scoate în evidență fenomenul dorinței, ca dimensiune constitutivă a omului, a subiectului, a persoanei: acest fenomen definește în mod originar eul. În asta se distinge o noutate a abordării sale: dorința, de fapt, era privită cu o anumită precauție, dacă nu cu suspiciune, în multe medii catolice ale vremii și în la fel de multe perspective de gândire adiacente. În sublinierea dorinței se exprimă centrarea profundă asupra eului, asupra persoanei, sesizată în concretețea și originalitatea ei, care caracterizează propunerea lui don Giussani. El scrie: «Dar în special un fenomen anume susține coarda în tensiune a vieții umane – un fenomen, mai ales, e sufletul comun al oricărui interes uman – un fenomen e resortul oricărei probleme: e fenomenul dorinței. Dorința care ne îndeamnă la rezolvarea problemelor – dorința, care e expresia vieții noastre de oameni, în ultimă instanță, întrupează acea atractivitate profundă cu care Dumnezeu ne cheamă la sine» (L. Giussani, *Risposte cristiane ai problemi dei giovani*, în *Realtà e giovinezza. La sfida*, op. cit., p. 127).

Ce diferență în felul de a vedea dorința! Pentru don Giussani dorința întrupează atractivitatea profundă cu care Dumnezeu ne cheamă la sine.

Ce consolare am avea în fiecare zi, dacă am ține cont de toate instrumentele pe care le avem la dispoziție ca să ne dăm seama de ceea ce suntem! Citind Psalmul 62: «Dumnezeule, tu ești Dumnezeul meu, / pe tine te caut dis-de-dimineată. / Sufletul meu e însetat de tine, / pe tine te dorește trupul meu, / ca un pământ pustiu, uscat și fără apă. / Astfel m-am uitat după tine». Doar un om care are această sete își poate da seama de valoarea a ceea ce i s-a întâmplat, adică de faptul că «Îndurarea este mai bună decât viața.» (Psalmul 62), Laudele de dimineată de luni, în *Il libro delle ore*, Jaca Book, Milano 2006, p. 72). Setea și harul. Dorința și prezența care îi răspunde.

De la această centrare profundă asupra persoanei, asupra eului, nu a deviat niciodată în cursul anilor, permițându-ne, nouă, să recuperăm constant drumul. Asta e confirmat de un text din 1998 (cel precedent era din 1955, acesta e din 1998!). În timpul unei Equipe a studenților, celor care îl întrebau: «De ce o mișcare ca a noastră insistă atât de mult asupra eului, și de ce doar acum această insistență?», Giussani îi răspunde: «Mă faci să reacționez un pic cam pe loc când îmi spui „doar acum”: pentru că începutul mișcării a fost dominat de problema persoanei! Și persoana e un singular, persoana e un singular care spune „eu” [...]. Oricum, în primii ani, primii zece ani, înainte ca '68-ul să aducă o mare răscoală, punând pe tavă în mod greoi nu atât eul, cât acțiunea acestuia în societate, cucerirea puterii [aceasta a fost devierea] [...], înainte de '68, spuneam, tema cu care începeam mereu Exercițiile, Zilele de Reculegere, era constituită de o frază a lui Isus [...]:

„Dar ce contează dacă veți dobândi toată lumea și vă pierdeți pe voi înșivă?”. Ba mai mult, El spune literalmente: „Ce rost are pentru om dacă dobândește toată lumea și se pierde pe sine? Sau ce va da omul în schimbul propriului sine?” [...]. Asta explică de ce spusele noastre, conținutul conversației noastre, a fost întotdeauna centrat pe umanitate, pe valoarea umană a lucrurilor; și valoarea umană nu e a „umanității”, ci a individului singular, a persoanei». Și continuă: «Fraza lui Isus, pe care atunci o spuneam de multe ori, ca un *refrain* continuu, din '68 încoace a scăzut un pic, dar acum am realuat-o, fiindcă rezultatul politicii sau al „revoluției” a arătat consecințele extreme ale unei lipse de conștiință, de autoconștiință a eului». Și acum devine mai clar ceea ce spunea în 1998: «În vremurile în care trăim, am ajuns ca la un malul nisipos al unei aridități, al unui deșert uman, în care subiectul pedepsei e eul: nu societatea, ci eul, fiindcă pentru societate se ucid chiar și toate „eurile” posibile și imaginabile. În timp ce, pentru noi, societatea se naște din existența eului. [...] Oricum, acum, dezvoltarea mișcării, dinamica mișcării a ajuns la un punct în care se înțelege [...] că unica resursă pentru a frâna invazia puterii se află în acel punct culminant al cosmosului care este eul, și e libertatea [impresionant!] [...]. Unica resursă care ne rămâne e o reluare, în forță, a sensului creștin al eului. [...] Insistența asupra valorii eului s-a dezvoltat deci la început, așa cum circumstanțele o cereau – pentru că dintotdeauna am fost preocupați să răspundem la probleme pornind de la circumstanțele în care trăim [...]. Sublinierea valorii eului a fost nu doar rațiunea unei aprofundări, al unei dezvoltări a religiozității ca și categorie fundamentală a eului, dar și originea fascinantă a raportului cu toate nivelurile cunoașterii» (L. Giussani, *In cammino. 1992-1998 [Pe drum. 1992-1998, n.tr.]*, Bur, Milano 2014, pp. 337-343).

Așadar, sublinierea valorii eului e o dezvoltare a religiozității, a sensului Misterului. Pornind de la ea, don Giussani ne și desemnează sarcina: «Fraza pe care v-am citat-o din Isus e tragică, dar e tragic și faptul că eu n-am auzit-o citată de alții, decât chiar numai de câteva ori, fiindcă pentru noi, la începuturi, a fost chiar punctul de referință. De aceea, împliniți-o voi, împliniți voi toată dinamica, dezvoltați și voi dinamica, pe care am înaintat-o de ani, a rațiunii principale a prieteniei noastre, a companiei noastre și a prieteniei noastre: care e datoria inimii, a exigențelor inimii, fără de care nihilismul ar fi singura consecință posibilă» (*Ibidem*, p. 344).

Nu sunt lucruri puțin importante. Fie parcurgem această cale, fie vom sfârși în nihilism. De aceea ne încuraja să o parcurgem: «Împliniți [și] [...] dezvoltați [...] voi [toată] dinamica [...] rațiunii [...] prieteniei noastre: care e împlinirea inimii». Doar împlinirea inimii e răspunsul la nimic: nu zidurile, și nici dialectica, ci o experiență în noi, în care vedem înfrânt nihilismul, o victorie asupra nihilismului tocmai datorită experienței pe care o trăim. Împlinirea inimii e verificarea credinței. Și doar de la această verificare a credinței, doar de la această împlinire, doar de la această certitudine va putea deriva o expresie culturală adecvată pentru circumstanțele în care suntem chemați să trăim, conform tuturor dimensiunilor realului. De asta don Giussani ne invită să personalizăm credința, lucru despre care vorbea chiar de la început, așa cum, tot de la începutul istoriei mișcării, predomina cuvântul «verificare», fiindcă generarea individului e chestiunea, atunci, la fel ca azi.

E impresionant să vedem unde își pune don Giussani speranța! «Cu cât vremurile sunt mai dure, cu atât individul contează mai mult [...]. Ceea ce contează e subiectul uman, dar subiectul [...] e conștientizarea unui eveniment, evenimentul lui Cristos, care a devenit istorie pentru tine, printr-o

întâlnire, și tu l-ai recunoscut. Trebuie să colaborăm, să ne ajutăm la ridicarea unor noi subiecți umani, adică a unor oameni conștienți de un eveniment care devine istorie pentru ei, altfel putem crea rețele organizaționale, dar nu construim nimic, nu îi dăm nimic nou lumii. De asta, ceea ce măsoară creșterea mișcării e educația persoanei la credință: recunoașterea unui eveniment care a devenit istorie. Cristos a devenit istorie pentru tine [...] e în ființa ta» (L. Giussani, *Un evento reale nella vita dell'uomo. 1990-1991* [*Un eveniment real în viața omului. 1990-1991*, n.tr.], Bur, Milano 2013, p. 39).

7. Experiența verificării credinței

Dacă noi vrem să atingem acea certitudine care ne face să fim subiecți noi, nu există altă posibilitate decât să reparcurgem noi, azi, același drum care ne-a fost propus chiar de la începuturi. Nu e vorba de a discuta, ci de a reface, noi, experiența verificării credinței ca răspuns la dorința noastră, la exigențele noastre umane. În fața samaritencei, Isus se adresează dorinței, setei pe care o avea acea femeie, nu tentativelor lipsite de îndemânare pe care ea le făcuse pentru a potoli această sete, pentru că și dacă i-ar fi identificat greșelile, dar nu ar fi răspuns la setea ei, acea femeie le-ar fi făcut în continuare. Fiindcă nu e doar o afirmație, ci e o experiență, e o istorie deosebită, adică o istorie care schimbă mentalitatea: e o experiență personală care, tocmai pentru că ne împlinește dorința, ne permite să ne adâncim în realitate conform unui mod diferit de a privi și de a trata lucrurile. De asta, don Giussani, chiar de la început, pune în centru experiența, cheștiunea experienței. Acum putem să înțelegem mai mult toată importanța ei. Într-o scrisoare adresată lui Montini, în 1962, scrisoare ce intenționa să clarifice insistența lui Giussani asupra «experienței», subliniază că «în mod normal „cuvintelor” creștine» nu le corespundea, în conștiința tinerilor, «nicio rechemare concretă». Elevii simțeau «doctrina creștină abstractă și lipsită de semnificație pentru existența lor». Experiența era așadar necesară pentru ca ei să poată înțelege și trăi ideile pe care le exprimă la nivel intelectual realitatea creștină. Tocmai experiența personală făcea deci posibilă o redescoperire profundă a învățăturii Bisericii (*cfr.* M. Busani, *Gioventù Studentesca...*, op. cit., pp. 484, 231). Dacă nici noi nu facem această muncă, și în noi, cuvintele se vor goli de semnificație, ne vor aluneca printre degete.

De asta experiența e esențială: experiența fiecăruia dintre noi. Dar ea, așa cum ne-a învățat mereu don Giussani, are nevoie de un criteriu de verificare, care e identificat prin sintagma «sensul religios», adică acele întrebări ultime ale rațiunii, acel complex de exigențe și de evidențe elementare cu care e proiectat omul în cadrul confruntării cu tot ceea ce există, pe care Giussani îl pusese în prim plan, sesizând și dezvoltând tema lansată de Montini în scrisoarea pastorală din 1957. Sensul religios devine astfel criteriul de verificare a validității creștinismului, a tradiției pe care elevii din GS o primiseră.

Cuvântul «verificare» e unul dintre cele mai folosite în viața GS a primilor ani. Viața însăși a GS e considerată o verificare, o provocare de a verifica vestea creștină, adică dacă și cum Cristos răspunde dorinței omului. Afirmă don Giussani vorbind despre începuturile GS: «Aproape imediat după început, a apărut o problemă: „Și acum, că suntem zece, douăzeci, treizeci, ce facem?”, întrebam. La început se discuta, așa cum normal se întâmpla oriunde; dar eu simțeam nevoia urgentă ca elanul plin de bucurie și cert, al aceluia conținut de veste, să se dezvolte. Atunci

a luat formă acea atitudine programată pe care am numit-o *verificare*. Dacă Cristos e cu adevărat răspunsul vieții, asta, cumva, trebuie să se „vadă”» (L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia [Un eveniment de viață, adică o istorie, n.tr.]*, EDIT-Il Sabato, Roma-Milano 1993, p. 341). Și în *Appunti di metodo cristiano* scrie: «O întâlnire care să nu fie rechemare și propunere de verificat ar fi atât de goală, încât memoria nici măcar n-ar ține-o minte ca întâlnire; ar fi un eveniment atât de inutil încât nu i-ar aprține nici măcar istoriei» (*Il cammino al vero*, op. cit., pp. 146-147). Avem ceva mai actual de zis decât astea? Această observație ne invită la o atenție continuă, ne invită să luăm în serios avertismentul lui don Giussani, menționat de Savorana în cartea lui: «„Cineva poate deveni foarte fidel în folosirea unei metode ca formulă și s-o transmită, s-o accepte, fără ca această metodă să continue să fie sursă de inspirație a unei dezvoltări: o metodă care nu dezvoltă o viață, e o metodă de mormânt, e silicizare” (pietrificare)» (*Vita di don Giussani*, op. cit., p. 254). Putem evita riscul de a sfârși, cu aceleași cuvinte, în pietrificarea metodei, dacă nu ne limităm la a repeta cuvintele – experiență, verificare –, ci trăim cu adevărat experiența și verificarea a ceea ce ni se dă, ceea ce e diferit de a repeta niște cuvinte.

Din ce anume se vede dacă facem sau nu experiență, dacă realizăm sau nu verificarea? Din faptul că pornim de la certitudine sau de la nesiguranță. Fiindcă repetarea cuvintelor nu învinge asupra nesiguranței. Doar experiența și verificarea credinței înving asupra nesiguranței, a incertitudinii. De asta, problema nu e cine spune că are dreptate, ci dacă, la urma urmei, apare în fața ta un om cert, sau nu, și îl recunoști după cum trăiește, după cum stă în realitate. Știți care e simptomul? «Certitudinea de a fi iubit îmi permite să îmbrățișez realitatea», a spus cineva dintre voi. Ca o confirmare, să ascultăm aceste cuvinte minunate ale lui don Giussani, din timpul unei Equipe a studenților din 1980: «Simptomul certitudinii e că ajungi să ai o simpatie față de tot ceea ce întâlnești. De fapt, simpatia față de tot ceea ce întâlnești e dată doar de prezența în noi a certitudinii destinului. Fără certitudine nu există posibilitate de simpatie, decât formală, față de cei care repetă lucrurile noastre și față de cine e de acord cu noi [îi căutăm pe cei care sunt de acord] [...]. Cu cât cineva e mai puternic, ca certitudine a conștiinței, cu atât mai mult privirea sa, chiar și în modul obișnuit de a merge pe stradă, îmbrățișează totul, valorizează totul, și nu îi scapă nimic. Vede și frunza galbenă din toată planta verde». Foarte ușor putem descoperi și distinge cine are această certitudine, cine construiește ziduri sau cine îmbrățișează totul, cine e dialectic sau cine dialoghează, cine discută mereu despre cum ar trebui să fie lucrurile sau cine povestește propria experiență și împărtășește cu celălalt ceea ce trăiește, îmbrățișând totul, valorizând totul, fără să îi scape nimic, nici măcar frunza galbenă din toată planta verde. «Doar certitudinea semnificației ultime ne face să simțim, ca și cum am fi un *detector*, cea mai îndepărtată fărâmbă de adevăr care se află în buzunarul oricui [*detectorul* care indetifică până și ceea ce are celălalt în buzunare!]. Și nu e necesar, pentru a fi prieten cu cineva, ca acesta să descopere că ceea ce spui tu e adevărat și să vină cu tine [nu e necesar ca cei pe care i-am întâlnit în prezentările cărții *La bellezza disarmata* să vină cu noi]. Nu e necesar, merg eu cu el, pentru acea minusculă fărâmbă de adevăr pe care o are» (L. Giussani, *Certi di alcune grandi cose. 1979-1981 [Certi de anumite lucruri mărețe. 1979-1981, n.tr.]*, Bur, Milano 2007, pp. 155-156). Și încă, așa cum ne-am adus aminte de multe ori în aceste timpuri: «Se subliniază pozitivul, cu toate limitele lui, și se lasă tot restul în mâinile îndurării Tatălui» (L. Giussani - S. Alberto - J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [A genera urme în istoria lumii, n.tr.]*, Rizzoli, Milano 1998, p. 159).

8. Cum se definește forma mărturiei?

Descoperirea formei mărturiei se poate ivi doar din interiorul unui drum ca cel descris. În dialogurile noastre, iese adesea la iveală riscul de a reduce mărturia la o strategie. Noi, de fapt, încercăm mereu să ne scutim de drum. Mărturia nu e o strategie de închipuit, de programat stând jos la masă, și nici măcar noul cuvânt de ordine ce trebuie repetat. E un mod diferit de a sta în realitate, care se naște din verificarea credinței: ne surprindem că suntem diferiți în modul de a aborda viața. Întrucât am fost investiți de certitudinea lui Cristos, experimentând o plinătate afectivă altminteri imposibilă, putem privi totul diferit, mai adevărat, mai liber: noi suntem primii care rămânem surprinși de faptul că privim realitatea într-un mod diferit. E o surpriză. Rodul creștin e o surpriză a drumului apartenenței la Cristos. Nu e doar o surpriză pentru ceilalți, e o surpriză înainte de toate pentru noi: eu găsec în mine dinamisme care nu sunt ale mele, moduri de a acționa care sunt diferite de cele de dinainte.

Forma mărturiei nu trebuie confundată, așadar, cu o strategie, nici nu trebuie redusă la exemple de bune practici, la o capacitate a noastră, așa cum mi-a spus cineva dintre voi: «Mie mi-e greu cu această expresie, „formă a mărturiei”, pentru că, dacă mă gândesc la mărturia mea, văd toată incapacitatea mea».

În această ordine de idei, unul dintre lucrurile care impresionează mai mult la modul în care Dumnezeu face lucrurile, în care se demonstrează cum Dumnezeu nu e absolut deloc blocat de incapacitatea noastră, e că atunci când vrea să arate că El este cel care lucrează, alege incapacitatea cea mai categorică: sterilitatea. Pentru a le comunica tuturor că El este cel care împlinește, face ca o femeie sterilă să nască; să ne gândim la figurile biblice ale Sarei, Anei, Elisabetei. Atunci mărturia nu e o problemă de capacitate, ci depinde de faptul că cineva ajunge să se trezească cu ceva în el, ceva ce nu putea genera singur și, tocmai de asta, dă mărturie despre Cel care a făcut cu puțință miracolul în el. Mărturia e a lui Cristos în noi, Cristos este cel care dă mărturie despre Sine prin intermediul vieții noastre. În acest sens, e imposibil de redus mărturia la un bun exemplu. Femeia cea sterilă, de fapt, nu dă naștere unui fiu pentru că e mai bună: dacă ea, sterilă, naște un fiu, e pentru că Altcineva lucrează. Acel fapt dă mărturie de Cristos, care face să se întâmple așa ceva. Trebuie să depășim, așadar, preocuparea incapacității, care aparține unei reducere a mărturiei la un bun exemplu, care este, într-adevăr, o parte a mărturiei, dar nu e aspectul determinant. Mărturia e, înainte de toate, a lui Cristos în mine, e mărturia pe care Cristos o dă în noi, prin schimbarea pe care o provoacă în viața noastră și căreia eu îi dau în mod liber acordul. Spune sfântul Paul: «Noi însă avem această comoară în vase de cretă, astfel încât să se vadă că această forță îi aparține lui Dumnezeu, și nu vine de la noi» (2Cor 4,7). De aceea, întâlnirea cu Cristos e descrisă de don Giussani ca ciocnirea cu o realitate umană diferită. Te ciocnești de o realitate umană care are o «„diferență calitativă”, [...] o diferență de viață pe care o percepi. [...] De câte ori, câți dintre noi au auzit spunându-li se: „Tu ești diferit de ceilalți, ceva e diferit?”. Iată, «întâlnirea e ciocnirea cu o diferență calitativă sau [...] cu o diversitate: e „ciocnirea cu o diversitate care te atrage”». Într-o diversitate care te atrage acum – te atrage diversitatea pe care o vezi în cineva – se află modalitatea prin care Cristos li se face prezent oamenilor. Și te atrage «în măsura în care trece prin filtrul comparației și al muncii de a judeca». Tu vei descoperi că o diversitate te atrage, deoarece îi corespunde mai mult inimii tale, te atrage pentru că e mai

frumoasă. Te atrage și «e mai frumoasă pentru că e mai adevărată, fiindcă frumusețea e strălucirea adevărului». Și de asta nu poate fi decât dezarmată. «De aceea, e o diversitate mai frumoasă pentru că e mai adevărată, care îți corespunde mai mult, te atrage, adică îți corespunde mai mult». Insistă: «E mai frumoasă pentru că e mai adevărată, deoarece criteriul adevărului e inima» (L. Giussani, *Ciò che abbiamo di più caro. 1988-1989* [*Ceea ce ne este cel mai drag. 1988-1989*, n.tr.], Bur, Milano 2011, p. 72).

Acest parcurs nu e mecanic, nu poate avea loc fără noi, totul trece prin disponibilitatea noastră. «Fericită aceea care a crezut că se vor împlini cele spuse ei de Domnul!» (Lc 1,45). Binecuvântată tu, Marie, care te-ai încredințat cuvântului lui Dumnezeu și l-ai verificat. De asta, cuvintele Elisabetei sunt recunoașterea a ceea ce a văzut întâmplându-se în ea, când i-a apărut în fața ochilor Fecioara: tresărirea copilului pe care îl avea în pântec, vibrația sa. «Iată, când a ajuns glasul salutului tău la urechile mele, a tresălit de bucurie copilul în sânul meu» (Lc 1,44). În mod analog, această disponibilitate de a ne lăsa generați de Altceva atestă apartenența noastră. Doar cineva cu adevărat cert poate accepta provocarea reprezentată de conștiința pe care a atins-o Biserica în Conciliul Vatican II, conform căreia, nu există o altă modalitate de a comunica adevărul decât cea care trece prin libertate. Biserica, și deci creștinul, nu are nevoie să impună nimic. «Adevărul nu se impune decât prin forța adevărului însuși» (Conciliul Vatican II, Declarația despre libertatea religioasă *Dignitas Humanae*, Preambul, 1). La rădăcină, se află plinătatea lui Dumnezeu, e plinătatea pe care o trăiește Dumnezeu cea care creează spațiul libertății. Încă îmi aduc aminte cum am rămas de impresionat când am aflat că în religiile mesopotamice, rațiunea pentru care oamenii fuseseră creați era aceea de a-i elibera pe zei de greutatea muncii. În schimb, Dumnezeul lui Avram, care în Cristos se revelează ca Trinitate, trăiește în comuniunea trinitară o atare plinătate încât generează o creatură liberă, cu care să împărtășească în mod liber această plinătate a Sa. De asta Dumnezeu nu se sperie de libertatea umană, El a creat omul liber, fiindcă preferă să fie recunoscut și iubit liber, de un eu liber, așa cum ne amintește Péguy: «Pentru această libertate [...] am sacrificat totul, spune Dumnezeu, / Pentru plăcerea pe care o am de a fi iubit de către oameni liberi, / În mod liber» («Il mistero dei santi innocenti» [«Misterul sfinților inocenți», n.tr.], în *I Misteri* [*Misterele*, n.tr.], Jaca Book, Milano 1997, p. 343).

De asta misiunea noastră nu e să schimbăm direct fața lumii rezolvând problemele, ci să îl ducem pe Cristos, care este sămânța rezolvării problemelor.

9. Datoria

Atunci, care este scopul mișcării? Să genereze un adult cert, un adult care să aibă o astfel de certitudine, încât să introducă în lume o poziție originală, în fața fiecărei dimensiuni a vieții umane, personale și sociale. Poziția originlă se referă la autoconștiință, la conștiința plină de credință, la acea conștiință de credință care conferă o certitudine autentică: e nevoie de această certitudine care se naște din credință pentru a putea sta în realitate, pentru a putea avea privirea corectă, fără de care am porni de la o altă poziție (pentru simplul fapt că nu putem să nu plecăm de la o oarecare poziție). Așa cum i s-a întâmplat Mariei Magdalena în fața mormântului gol: după toate miracolele pe care le văzuse, nu putea să nu plângă, fiindcă faptele din trecut nu îi dădeau certitudinea necesară pentru a putea sta în fața morții. Nu se poate trăi dintr-o amintire

devoționistă, nu se poate trăi din amintirea faptului că ai mâncat și ai băut cu El, ci se trăiește datorită a ceva ce se întâmplă acum. E nevoie de o prezență. Acea chemare prezentă, «Maria!» (cfr. *In* 20,11-18) a lui Isus – care era ca și cum i-ar fi spus: «Nu plânge!» – are de-a face cu credința. De ce fel de credință avem deci nevoie? De ce tip de certitudine? Ce tip de prezență a lui Dumnezeu e necesară în viața noastră ca să nu fie plânsul, nesiguranța și frica cele care domină poziția noastră în realitate, ca să nu fim învinși în pofida a tot ceea ce am văzut? Creștinismul e o prezență prezentă și tot trecutul, tot ceea ce am văzut, adevărul a tot ceea ce am văzut, e pus la probă, își dă examenul în prezent, în modul cu care înfruntăm prezentul. Plânsul Mariei Magdalena va rămâne în fața noastră, a tuturor, pentru că dacă El nu rămâne prezent, tot trecutul nu e suficient ca să elimine plânsul.

În schimb, când e prezent regenerează comunitățile noastre. «La sfârșitul unei vacanțe la mare, petrecută cu un grup de șaisprezece familii de prieteni din Varese și Friburg (Elveția), într-un mod cu totul altfel decât formal – scriu câțiva prieteni de-ai noștri – s-a născut în noi dorința de a strânge o ofertă liberă de dat Fraternității. Asta datorită uimirii și recunoștinței pentru zilele petrecute împreună, în timpul cărora, și datorită muncii făcute împreună, asupra Exercițiilor și a textului întâlnirii cu noii înscriși în Fraternitate, am trăit experiența unei adevărate prietenii cu Cristos și a modului în care calea mișcării și apartenența la ea, în cadrul Fraternității, este cu adevărat pentru un plus în viețile noastre».

Doar experimentând această regenerare a comunităților noastre, putem răspunde invitației pe care ne-a făcut-o papa Francisc: «La renașterea unei Europe obosite, dar încă bogate în energii și potențialități, poate și trebuie să contribuie Biserica. Îndatorirea sa coincide cu misiunea sa: vestirea Evangheliei, care astăzi mai mult ca oricând se traduce mai ales în a merge în întâmpinarea rănilor omului, ducând prezența puternică și simplă a lui Isus, milostivirea sa mângâietoare și încurajatoare. Dumnezeu dorește să locuiască printre oameni, dar poate face asta numai prin bărbați și femeie care, ca marii evanghelizatori ai continentului, sunt atinși de El și trăiesc Evanghelia, fără a căuta altceva [oameni care să Îl caute zi și noapte, ne spunea don Giussani în '68]. Numai o Biserică bogată în martori va putea reda apa curată a Evangheliei rădăcinilor Europei [și ale lumii; într-o lume globală problema e aceeași]. În asta, drumul creștinilor spre unitatea deplină este un mare semn al timpurilor[așa cum noi putem vedea în mulți prieteni ortodocși sau care nici măcar nu sunt creștini], dar și exigența urgentă de a răspunde la apelul Domnului „ca toți să fie una”» (*Discurs pentru conferirea Premiului Carol cel Mare*, 6 mai 2016).

Ne-a mărturisit-o don Giussani: «Lumea a fost cucerită la creștinism, în mod ultim, de acest cuvânt sintetic: „îndurare”» (*Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 159).